

پاک

بزرگ علوی

بہ کوشش: علی دہباشی



فهرست

- ۹..... مقدمه / علی دهباشی
- ۱۱..... ۱- سانشمار زندگی و آثار بزرگ علوی / حسن میرعابدینی
- ۳۹..... یادداشت‌ها
- ۴۰..... کتاب‌شناسی گزیده
- ۴۱..... ۲- بزرگ‌علوی در گفت‌وگو با جلال سرفراز
- ۵۵..... ۳- دوستی هفتادساله با دودمان «علوی» / سیدمحمدعلی جمال‌زاده
- ۶۰..... یادداشت‌ها
- ۶۱..... ۴- بزرگ‌علوی، زنده بیدار / غلامحسین ساعدی (گوهر مراد)
- ۶۸..... یادداشت‌ها
- ۶۹..... ۵- بزرگ‌علوی بزرگ‌مرد ادبیات ستیز و تعمق / علی‌اشرف درویشیان
- ۷۴..... یادداشت‌ها
- ۷۵..... ۶- بزرگ‌علوی، رمانتیست انقلابی / زکریا مهرور
- ۸۳..... یادداشت‌ها
- ۸۴..... ۷- پیر داستان‌سرایان / رهنورد زریاب
- ۹۲..... یادداشت‌ها
- ۹۴..... ۸- بزرگ‌علوی / علی‌اکبر کسمایی
- ۱۱۹..... یادداشت‌ها
- ۱۲۱..... ۹- گروه ادبی «ربعه» چگونه شکل گرفت؟ / علی‌محمد هنر
- ۱۴۴..... یادداشت‌ها
- ۱۴۵..... ۱۰- بزرگ‌علوی جوان / باقر مؤمنی
- ۱۵۸..... پانویس‌ها
- ۱۶۰..... یادداشت‌ها

- ۱۱- مرتضی علوی در یک مصاحبه سه نفری ۱۹۲۷-۱۳۰۵ / خسرو شاکری ۱۶۱
- یادداشت‌ها ۱۶۷
- ۱۲- نخستین آشنایی من با «بزرگ علوی» / حمید احمدی ۱۶۸
- ۱۳- درباره آقابزرگ / گفت‌وگو با باقر مؤمنی ۱۷۶
- یادداشت‌ها ۱۸۴
- ۱۴- نخستین دیدار با بزرگ علوی / محمود فلکی ۱۸۵
- ۱۵- از گذشته‌های دور و نزدیک / فریدون تنکابنی ۱۹۲
- ۱۶- بزرگ علوی در کانون نویسندگان ایران / اصغر واقدی ۱۹۷
- ۱۷- سه روح در یک بدن / نادر نادرپور ۲۰۰
- یادداشت‌ها ۲۰۳
- ۱۸- بت کوچک ما / ابوسیمین محمد یمکانی (محمدتقی دامغانی) ۲۰۴
- یادداشت‌ها ۲۱۳
- ۱۹- خداحافظ آقابزرگ / رامین جهانبگلو ۲۱۴
- ۲۰- مردی تنها، با افکار والای انسانی / فیروز حجازی ۲۱۶
- ۲۱- آخرین نامدار پنجاه و سه نفر / رضا مرزبان ۲۱۹
- ۲۲- خاطراتی از بزرگ علوی / دکتر پرویز ناتل خانلری ۲۲۴
- ۲۳- آقابزرگ / شاهرخ مسکوب ۲۳۹
- ۲۴- دیداری کوتاه با بزرگ علوی / نسیم خاکسار ۲۴۳
- ۲۵- ماجرای هفتادمین سال تولد بزرگ علوی / محمد عاصمی ۲۴۸
- ۲۶- آنها که لباس تاریخ به تن کرده‌اند / اسماعیل نوری‌علاء ۲۵۵
- ۲۷- فرزاد، انسان رنجیده و ستیزگر / بزرگ علوی ۲۵۹
- یادداشت‌ها ۲۶۵
- ۲۸- نامه سرکشاده / نادر نادرپور ۲۶۶
- ۲۹- خالق «چشمه‌ایش» و «گیله‌مرد» خاموش شد / نصرت‌الله نوح ۲۶۹
- ۳۰- در سوگ یار هدایت و همکار ارانی / دکتر انور خامه‌ای ۲۷۵
- ۳۱- از هر چه رفته علوی داستان‌نویس است / هوشنگ گلشیری ۲۸۳
- ۳۲- خاطراتی از برادرم بزرگ علوی / نجمی علوی ۳۰۶
- یادداشت‌ها ۳۳۳

- ۳۳- باز آفرینی واقعیت / محمدعلی سپانلو ۳۳۴
- یادداشت‌ها ۳۳۹
- ۳۴- چشمه‌ایش / بزرگ علوی ۳۴۰
- یادداشت‌ها ۳۴۱
- ۳۵- اثری ماندگار در چشم زمانه / رضا رحیمی ۳۴۲
- یادداشت‌ها ۳۵۲
- ۳۶- «چشمه‌ایش» گزینشی میان عشق یا سیاست! / سیامک وکیلی ۳۵۳
- ۳۷- نقد و بررسی رمان «چشمه‌ایش» / محمود درگامی ۳۶۰
- یادداشت‌ها ۳۶۹
- ۳۸- تگاهی بر «چشمه‌ایش» / حسن کامشاد ۳۷۰
- یادداشت‌ها ۳۷۳
- ۳۹- «چشمه‌ایش» و من / عفت داداش‌پور ۳۷۴
- ۴۰- نقد رمان «چشمه‌ایش» / میمنت میرصادقی (ذوالقدر) ۳۷۹
- یادداشت‌ها ۳۸۷
- ۴۱- گيله‌مرد / بزرگ علوی ۳۸۸
- یادداشت‌ها ۴۰۶
- ۴۲- تفسیر داستان «گیله‌مرد» / جمال میرصادقی ۴۰۷
- یادداشت‌ها ۴۱۵
- ۴۳- مردنویسی زن / محمد بهارلو ۴۱۶
- یادداشت‌ها ۴۲۷
- ۴۴- هویت زنانه در آثار علوی / نسترن موسوی ۴۲۸
- یادداشت‌ها ۴۳۸
- ۴۵- میرزا / بزرگ علوی ۴۳۹
- ۴۶- بزرگ علوی و سرنوشت داستان «رقص مرگ» / حمید احمدی ۴۶۴
- یادداشت‌ها ۴۷۴
- ۴۷- نقدی بر ورق پاره‌های زندان / ارزنگ اسعد ۴۷۵
- ۴۸- چهل و سه سال زندگی در مهاجرت / حمید احمدی ۴۸۱

۴۹- نویسنده‌گی در غربت / بزرگ علوی	۵۵۹
یادداشت‌ها	۵۶۸
۵۰- می‌خواستیم نویسنده شوم / بزرگ علوی	۵۶۹
یادداشت‌ها	۵۸۰
۵۱- «موریانه» کار جدید «بزرگ علوی» / محمود نفیسی	۵۸۱
یادداشت‌ها	۵۹۳
۵۲- آیا «موریانه» آقای بزرگ علوی ... / اسماعیل جمشیدی	۵۹۴
یادداشت‌ها	۶۰۱
۵۳- مصدق و شاه / بزرگ علوی	۶۰۲
یادداشت‌ها	۶۱۷
۵۴- شرح سیاحت ایران / بزرگ علوی	۶۲۰
یادداشت‌ها	۶۷۴
۵۵- درباره افسون و افسانه / بزرگ علوی	۶۷۵
یادداشت‌ها	۶۸۴
۵۶- درباره شوهر آهوخانم / بزرگ علوی	۶۸۵
۵۷- بر مزار آقا بزرگ / مهدی روشندل	۶۹۵
یادداشت‌ها	۶۹۹
۵۸- بزرگ علوی، چهره مطرح ادبیات معاصر ایران / هوشنگ اتحاد	۷۰۰
۵۹- نامه‌های بزرگ علوی به باقر مؤمنی	۷۳۵
یادداشت‌ها	۷۵۶
۶۰- نامه بزرگ علوی به سیدمحمدعلی جمالزاده	۷۶۲
۶۱- نامه‌های برلن از علوی به ایرج افشار	۷۶۴
یادداشت‌ها	۷۹۶
۶۲- نامه‌ای از بزرگ علوی درباره کتاب اخلاق ناصری	۷۹۸
۶۳- نامه‌هایی از بزرگ علوی	۸۰۷
۶۴- کتابشناسی بزرگ علوی / ناهید حبیبی‌آزاد	۸۰۹

مقدمه

بزرگ علوی نزدیک به یک قرن زیست. حوادث سهمگینی را از سر گذراند و زندگی پرماجرایی داشت.

زندگی بزرگ علوی را در دو زمینه باید شناخت؛ یکی بُعد ادبی و دیگری بُعد سیاسی. خودش در جایی گفته است که هدایت او را به دنیای ادبیات کشانید و دکتر ارانی با سیاست آشنایش ساخت.

بزرگ علوی در محله چاله میدان در ۱۳ بهمن ۱۲۸۲ دنیا آمد. یکساله بود که صدای توپ مشروطیت به صدا درآمد. شرح کامل زندگی بزرگ علوی در طی مقالات این کتاب به تفصیل آمده است.

ترک ایران در سال ۱۳۳۲ بزرگ علوی را وارد مرحله دیگری از زندگیش کرد که در طی گفتگو با حمید احمدی از آن دوره یاد کرده است.

دوران زندگی در مهاجرت علوی را بیشتر در فضای کارهای تحقیقاتی قرار داد. تألیف فرهنگ فارسی - آلمانی که با همکاری هاینریش یونکر ایران‌شناس آلمانی انجام شد حاصل همین دوره است. از دیگر فعالیت‌های پژوهشی علوی در دوران مهاجرت که زمینه آموزشی و دانشگاهی نیز داشت می‌توان از کتاب‌های «تاریخ ادبیات معاصر ایران»، «ترجمه بعضی از داستان‌های هدایت به آلمانی»، ترجمه کتاب ارزشمند نولدکه که تحت عنوان «حماسه‌سرایی در ایران» منتشر شده نام برد.

در اینجا باید از جریانی که پیش از مهاجرت در زندگی او نقش عمده‌ای داشت یاد

کنیم. شکل‌گیری گروه «ربعه» و مباحثات و ملاقات‌های این گروه در رشد ادبی و آگاهی جمعی هر کدام از این چهار نفر صادق هدایت، مجتبی مینوی، مسعود فرزاد و بزرگ علوی نقش عمده‌ای داشته است.

نام بزرگ علوی با داستان‌نویسی در ایران همراه است. بزرگ علوی در کنار سیدمحمدعلی جمالزاده، صادق هدایت و صادق چوبک یکی از چهار پایه‌گذار شیوه داستان‌نویسی در ایران است. شیوه نویسنده‌گی علوی از آغاز با شیوه جمالزاده و هدایت کاملاً متفاوت بوده است. مشهورترین کتاب علوی رمان «چشم‌هایش» است که به چندین زبان ترجمه شده است و یکی از ده رمان ماندگار زبان فارسی محسوب می‌شود.

آثار داستانی بزرگ علوی بدون تردید ویژگی‌های زندگی مردم ایران را طی یک دوره تاریخی در خود ثبت کرده است.

بزرگ علوی سرانجام در روز دوشنبه ۲۸ بهمن ماه بر اثر سکته قلبی در شهر برلین درگذشت و در گورستانی که پدرش در آن مدفون است، به خاک سپرده شد.

کتاب حاضر مجموعه‌ای است از مقالاتی که درباره زندگی و آثار علوی توسط نویسندگان و منتقدین داخل و خارج کشور نگاشته شده است و سعی شده است دربرگیرنده تمامی زمینه‌های ادبی، اجتماعی و سیاسی علوی باشد.

نظر به محدودیت صفحات کتاب از میان صدها مقاله این مقالات انتخاب شده است که امیدواریم منبع و مرجعی برای محققان و پژوهشگران ادبیات معاصر بویژه بزرگ علوی باشد. کتاب‌شناسی کامل آثار و مقالاتی که درباره او نوشته شده در بخش ضمیمه کتاب آمده است.

علی دهباشی

تابستان ۱۳۸۴

حسن میرعبادینی

سالشمار زندگی و آثار بزرگ علوی

۱۲۸۲: سیزدهم بهمن ماه در محله «چاله میدان» تهران در خانواده‌ای مشروطه طلب و بازرگان که «سیاست در آن موج می‌زد»^۱ به دنیا آمد. پدر بزرگش، حاج سیدمحمد صراف، نماینده دوره اول مجلس شورای ملی از طبقه تجار بود. پدرش، سید ابوالحسن، از مبارزان انقلاب مشروطه بود و به دلیل فعالیت‌های سیاسی، ناگزیر از مهاجرت شد. در برلین مدتی با «کمیته ملیون» ایرانی که به مدیریت تقی‌زاده تشکیل شده بود و مجله کاوه (۱۲۹۵ ش) را منتشر می‌کرد، همکاری داشت. مطالبی نیز درباره شرح حال رجال مشروطیت نوشت که در ۱۳۳۱ به تدریج در مجله یغما با عنوان «رجال صدر مشروطیت» چاپ شد. تجدید چاپ آن به صورت کتاب به اهتمام ایرج افشار با نام رجال عصر مشروطیت (۱۳۶۳) منتشر شد. او پس از پایان جنگ اول جهانی و پراکندگی کمیته ملیون، در اروپا به فعالیت فکری و سیاسی خود ادامه داد. در ۱۳۰۴ به اتفاق پسرش - مرتضی - و تقی ارانی، «فرقه جمهوری انقلابی ایران» را در برلین پایه‌گذاری کرد. جزوه «بیان حق» از انتشارات این